

INFORMAČNÝ PREHĽAD JAZYKA

Rómsky jazyk na Ukrajine

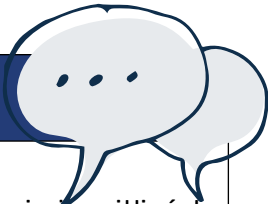
Organizácie odhadujú, že začiatkom roka 2022 žilo na Ukrajine približne **400.000** Rómov a pre takmer **85%** z nich je rómčina materinským jazykom. Približne **100.000** Rómov muselo od februára 2022 utiecť do iných európskych krajín a mnohí ďalší utiekli do iných častí Ukrajiny.

Terminológia v rómčine sa medzi lokalitami často líši, najmä pokiaľ ide o novšie témy a odbornú alebo lekársku slovnú zásobu, keďže si užívatelia požičiavajú slová z rôznych dominantných jazykov pre danú oblasť.

V mnohých dialektoch sa používajú abecedy dominantných jazykov v tejto oblasti, najmä latinka a cyrilika/azbuka. Štandardná rómska abeceda sa vo všeobecnosti nepoužíva, hoci bola prijatá už v roku 1990.

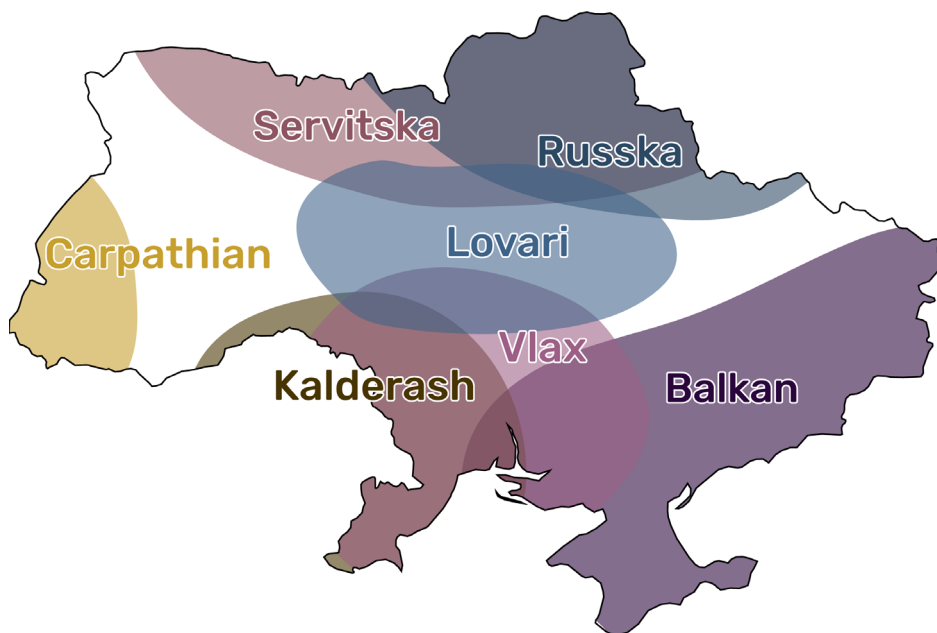
Vďaka kontaktu s dominantnými jazykmi v ich okolí majú niektorí Rómovia určitú znalosť ďalšieho jazyka, na rôznych územiach Ukrajiny sa však tieto pomery líšia. Rómčina je vo všeobecnosti preferovaným jazykom rómsky hovoriacich ľudí.

Tipy

-
- Ak je to možné, v záujme efektívnej komunikácie používajte materinský jazyk osoby.
 - Nepredpokladajte, že rómska komunita sa vie plne vyjadrovať v ukrajinčine alebo ruštine, najmä o citlivých témach týkajúcich sa zdravia alebo ochrany.
 - Uistite sa, že viete, ktorý rómsky dialekt vaše publikum používa a na základe toho vyberte prekladateľa alebo tlmočníka.
 - Ak si nie ste istí dialektom alebo ho nedokážete plne pokryť, požiadajte prekladateľa alebo tlmočníka do rómčiny, aby podľa možnosti používal slová, ktoré budú zrozumiteľné pre používateľov rôznych rómskych dialektov.
 - Zvážte možnosť sprístupnenia informácií a mechanizmov spätnej väzby vo vizuálnej, hovorenej a zvukovej podobe za účelom oslovenia čo najväčšieho počtu rómsky hovoriacich ľudí.
 - Uvedomte si, že rómsky hovoriace ženy a starší ľudia môžu horšie čítať alebo hovoriť ukrajinsky alebo rusky a môže im byť nepríjemné hovoriť so záchranármi.
 - Rešpektujte rodové normy v komunikácii s rómskymi komunitami. Ak je v skupine, ktorej pomáhate, prítomný rómsky muž, zapojte ho do rozhodovania. Ak je prítomných niekoľko mužov, zapojte najstaršieho, ktorý bude pravdepodobne vajda.
 - Opýtajte sa ľudí, najmä žien a dievčat, či chcú s vami hovoriť osamote alebo za prítomnosti členov rodiny alebo komunity.
 - Komunikujte s rómskymi ženami a dievčatami o citlivých témach prostredníctvom pracovníčok a tlmočničok.

Hlbšie skúmanie používania rómčiny na Ukrajine

Rómske dialekty na Ukrajine

Rómčina sa síce považuje za jeden jazyk, no vzhľadom na geografické rozloženie rómskych komunít existuje mnoho dialektov. Rómovia na Ukrajine a v susedných krajinách používajú rôzne dialekty, čo môže niektorým rómsky hovoriacim osobám spôsobovať ťažkosti pri vzájomnom porozumení.

Obrázok 1: Približné rozdelenie hlavných rómskych dialektov na Ukrajine. Klasifikácia rómskych dialektov a údaje o tom, kde sa používajú, sa líšia. Táto vizualizácia údajov zostavená z viacerých publikovaných a nepublikovaných zdrojov je len orientačná.

Pred februárom 2022 žili najväčšie rómske komunity na Ukrajine v Zakarpatskej, Odeskej a Charkovskej [oblasti](#). Najväčšie dialektové skupiny na Ukrajine sú servická (ukrajinská alebo ľavobrežná) rómčina na severe a olašská rómčina vrátane Kalderašu na juhu. Medzi ďalšie významné dialektové skupiny a dialekty patrí balkánska rómčina na východe a juhu, karpatská (stredná) rómčina na západe, ruská rómčina na severe a komunity ľudí hovoriacich lovarským dialektom na celej Ukrajine.

V rámci každej skupiny existujú odlišné dialekty; mnohé, ale nie všetky, sú do určitej miery [medzi sebou zrozumiteľné](#). Prebiehajú porady s cieľom pochopiť stav rómskeho posunkového jazyka a či existuje jeho štandardná forma. Niektorí rómski tlmočníci dokážu tlmočiť pre osoby hovoriace rôznymi dialektmi. Kalderašskému dialektu pravdepodobne rozumie, hoci nie úplne, mnoho ukrajinských Rómov.

Používanie druhého jazyka medzi rómsky hovoriacimi ľuďmi

Rómske komunity zo strednej a východnej Ukrajiny často používajú ruštinu a ukrajinčinu, no niektoré z nich nemusia byť schopné používať tieto jazyky pri zložitých alebo citlivých diskusiách, prípadne ovládajú jazyky hostiteľských krajín, ako je rumunčina alebo poľština. Rómske komunity zo západnej Ukrajiny častejšie používajú maďarčinu alebo slovenčinu, ale môžu mať problémy s porozumením ruštiny alebo ukrajinčiny. Ľudia z južnej Ukrajiny častejšie používajú rumunčinu ako druhý jazyk. Diskriminačná politika zabránila niektorým Rómom učiť sa po rómsky; napríklad veľký počet [Rómov v Zakarpatsku](#) používa maďarčinu ako svoj materinský jazyk a nehovorí ukrajinsky, rusky ani rómsky.

Gramotnosť a vylúčenie

Mnoho Rómov čelí vylúčeniu zo vzdelávania, čo vedie k nízkej úrovni gramotnosti. Ženy, starší ľudia a ľudia so zdravotným postihnutím s väčšou pravdepodobnosťou nevedia čítať a písať, alebo to robia s ťažkosťami. Sociálne vylúčenie tiež obmedzuje príležitosti pre Rómov, aby plne ovládali a bezstarostne používali dominantný miestny jazyk. Mnohí Rómovia z vidieckych komunít na Ukrajine tiež nemajú prístup k internetu alebo smartfónu a nepoznajú digitálne médiá. V dôsledku toho sú informácie v písomnej a digitálnej podobe pre mnohých Rómov pravdepodobne nedostupné. Iniciatívy umožňujúce prístup k informáciám pre Rómov, ako napríklad

táto [rozhlisová stanica](#) poskytujúca zvukový obsah v rómčine v Moldavsku, sú zriedkavé. Aj keď sú informácie dostupné, skúsenosti so stigmatizáciou, diskrimináciou a vylúčením môžu spôsobiť nedôveru rómskeho publika k mnohým informačným kanálom. Organizácie by mali pri plánovaní komunikácie s rómskymi rodinami a jednotlivcami zohľadniť [kultúrne a komunitné zvyky](#).

Mnohí Rómovia nemajú doklady totožnosti a odhaduje sa, že **10-20%** rómskej populácie na Ukrajine, t. j. približne 35 000 ľudí, je bez štátnej príslušnosti alebo im hrozí strata štátnej príslušnosti. Tým sa zvyšuje riziko obchodovania s ľuďmi, keďže ľudia utekajú zo svojho okolia alebo za hranice. Znamená to tiež, že ľudia majú problém získať prístup k medzinárodnej ochrane. Informácie v správnom formáte, tlmočenie a kultúrna mediácia môžu zlepšiť prístup k informáciám a znížiť riziko pre ľudí hovoriacich po rómcky.

Ako môže CLEAR Global pomôcť

- Voľne dostupným a prispôsobeným [školením](#) a [poradenstvom](#) na podporu prekladateľov, tlmočníkov, kultúrnych mediátorov a iných osôb, ktoré podporujú rómske komunity.
- [Interaktívnou mapou](#) materinských a ďalších jazykov používaných na Ukrajine.
- Úpravou jednoduchého jazyka a školením o zásadách jednoduchého jazyka.
- Jazykovou technológiou slúžiacou na otvorenie viacjazyčných obojsmerných komunikačných kanálov určených na podporu dotknutých komunít.
- Podporou prekladov v rómčine – budujeme naše kapacity v rómčine, tie sú však v súčasnosti veľmi obmedzené. Rómski hovoriaci, ktorí majú záujem pripojiť sa k našej komunite lingvistov, tak môžu urobiť [tu](#).

Referencie

Rada Európy (2020). Výsledky prieskumu v rámci projektu „Posilnenie ochrany národnostných menšín vrátane Rómov a menšinových jazykov na Ukrajine“. Rada Európy a Národná akadémia pedagogických vied Ukrajiny.

Rada Európy (bez dátumu). Rómčina | Jazyk: Informačné listy o rómskom jazyku. Rada Európy.

Glottolog (bez dátumu) "Family: Romani". <https://glottolog.org/resource/languoid/id/roma1329>

Minority Rights Group International (2020). "Roma". <https://minorityrights.org/minorities/roma-13/>

Roma Women's Fund Chirikli (2022). Sprievodca nadviazaním kontaktu s rómskymi utečencami z Ukrajiny v európskych krajinách. Roma Women's Fund Chirikli and Deaconess Foundation

ROMANI Project (bez dátumu) Databáza rómckých dialektov. Manchesterská univerzita

Rromanes.org (bez dátumu) "Ромські діалекти України". <http://rromanes.org/>

The Rroma Foundation (bez dátumu) "Rromanes (Language)". <https://rroma.org/en/rromanes-language/>

Tento informačný list bol zostavený s cennými príspevkami od členov rómskej komunity a organizácií rómskej občianskej spoločnosti na Ukrajine a v susedných krajinách. Ak nám chcete poskytnúť spätnú väzbu alebo navrhnúť zmeny, kontaktujte nás na adrese info@clearglobal.org.